

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 424

**Rachunek kosztów
Rachunkowość zarządcza
Controlling**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-574-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Tomasz Ankiewicz, Zofia Wiszkowska: Charakterystyka procesu ustalenia kosztu jednostkowego produktu w przedsiębiorstwie branży meblarskiej / Description of the establishment of the unit cost of manufacturing goods in a furniture branch company.....	9
Anna Balicka: Zewnętrzne źródła informacji w rachunkowości zarządczej przedsiębiorstw branży motoryzacyjnej / External sources of information for the accounting management of automotive sector enterprises	21
Magdalena Barańska: Analiza SWOT jako narzędzie controllingu strategicznego w międzynarodowym przedsiębiorstwie budowlanym / SWOT analysis as an instrument of strategic controlling – a case study of an international construction company.....	31
Piotr Bednarek: Niestandardowe wyznaczniki jakości audytu wewnętrznego / Non-standard indicators of internal audit quality	41
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Controlling kosztów w zakładzie ubezpieczeń / Cost controlling in an insurance company	50
Joanna Dyczkowska: Prezentacja kosztów B+R w raportach rocznych europejskich spółek biotechnologicznych / Presentation of R&D costs in annual reports of biotechnological companies	60
Tomasz Dyczkowski: Wpływ źródeł finansowania na planowanie i kontrolę w organizacjach pożytku publicznego / An impact of financing sources on planning and control in public benefit organisations	72
Izabela Emerling: Wykorzystanie rachunku kosztów działań do planowania kosztów banku / Use of activity based costing to plan bank's costs	86
Rafał Jagoda, Magdalena Kryska: Koszt kredytów hipotecznych we franku szwajcarskim a ryzyko utraty wypłacalności gospodarstw domowych / Cost of mortgages in Swiss francs vs. a risk of insolvency of households	98
Zdzisław Kes: Strukturyzacja budżetów kosztów / Structuring of costs' budgets)	107
Marcin Klinowski: Podatkowe aspekty finansowania zakupu środka transportu w działalności gospodarczej / Tax aspects of the purchase of a passenger car financing in business	118
Roman Kotapski: Ośrodki odpowiedzialności i miejsca powstawania kosztów w podmiotach leczniczych / Responsibility centers and cost centers in healthcare institutions	130

Robert Kowalak: Mierniki dokonań w budżetowaniu przedsiębiorstwa / Performance indexes in enterprise budgeting	140
Marcin Kowalewski, Piotr Głowicki: Metoda hoshin kanri w przedsiębiorstwach wykorzystujących koncepcję lean management / Using hoshin kanri method in lean enterprise.....	154
Maria Nieplowicz: Analiza przypadków wdrożeń zrównoważonej karty wyników w jednostkach samorządu terytorialnego / The analysis of the Balanced Scorecard implementation in the local government units	164
Edward Nowak: Zasada równoważenia kosztów i korzyści z informacji dostarczanych przez sprawozdania finansowe / Applying the cost-benefit principle to information disclosed in financial statements	173
Marta Nowak: Praca biegłego rewidenta w ujęciu psychologicznym. Koncepcje cech, style atrybucji, strategie obronne oraz błędy i efekty poznawcze / Certified auditor's work in psychological dimension. Feature conceptions, attribution styles, defense strategies and cognitive biases and effects	182
Marta Nowak: Wpływ doświadczeń zawodowych studentów kierunków związanych z rachunkowością na preferencje w zakresie specyfiki, organizacji oraz kariery w przyszłej pracy / The impact of professional experiences of students of accounting-related specializations on their preferences concerning specification, organization and career in their future work	191
Michał Poszwa: Wynagrodzenia i składki ubezpieczeniowe w rachunku kosztów uzyskania przychodów / Salaries and contributions in cost accounting of revenues obtaining	204
Marcin Wierzbński: Rachunkowość zarządcza w identyfikacji szans i zagrożeń w otoczeniu zewnętrznym dla modelu biznesowego przedsiębiorstwa / Management accounting in the identification of opportunities and threats for business model in external environment of the company	212

Wstęp

We współczesnej gospodarce, przy zmieniających się bardzo dynamicznie warunkowaniach rynkowych, istotną rolę odgrywają systemy generowania informacji. Dla menedżerów wszystkich szczebli ważne jest, aby móc podejmować decyzje na podstawie rzetelnie przygotowanych raportów i rachunków kalkulacyjnych. Większość potrzebnych decydom informacji można pozyskać z wewnątrz przedsiębiorstwa, ale muszą zostać one odpowiednio zestawione i zaprezentowane. W związku z tym funkcje, jaką pełnią rachunek kosztów, rachunkowość zarządcza i controlling w rachunkowości oraz zarządzaniu, należy uznać za niezwykle ważne. Są to obszary, które ze względu na potrzeby jednostek gospodarczych nieustannie się rozwijają, co skutkuje pojawianiem się coraz to nowych rozwiązań. Na bieżąco publikowane są teoretyczne opracowania wielu nowych bądź ulepszanych instrumentów, które jednocześnie mają szerokie i realne zastosowanie w praktyce.

Rachunek kosztów dostarcza różnych informacji o kosztach, sposobach i metodach kalkulacji w zależności od potrzeb przedsiębiorstwa. Umożliwia wykorzystywanie tych informacji w rachunkach wyników i pozwala na świadomą kontrolę ich poziomu. Rachunkowość zarządcza jest systemem, który powinien uzupełniać dane księgowe i prezentować informacje, których w obligatoryjnej sprawozdawczości finansowej nie ma. Controlling natomiast powinien wspomagać proces zarządzania poprzez raportowanie wewnętrzne i właściwie przygotowane budżetowanie.

Przedstawione w niniejszej publikacji zagadnienia można przyporządkować do trzech głównych grup tematycznych:

- 1) rachunku kosztów – zawierające charakterystykę procesu ustalania jednostkowego kosztu produktu, klasyfikację kosztów na potrzeby controllingu, prezentację kosztów badań i rozwoju w raportach rocznych, wykorzystanie rachunku kosztów działań, kalkulację kosztów kredytów hipotecznych, a także prezentację zasady równoważenia kosztów i korzyści z informacji dostarczanych przez sprawozdania finansowe;

- 2) zarządczych instrumentów rachunkowości i controllingu – prezentowane tu kwestie dotyczą controllingu strategicznego, controllingu kosztów, wpływu źródeł finansowania na planowanie i kontrolę, mierników dokonań w budżetowaniu oraz rachunkowości zarządczej w identyfikacji szans i zagrożeń w otoczeniu zewnętrznym przedsiębiorstwa;

3) zastosowania specyficznych rozwiązań dla różnych branż i działalności – branży meblarskiej czy motoryzacyjnej, międzynarodowych przedsiębiorstw budowlanych, podmiotów leczniczych, europejskich spółek biotechnologicznych i branży finansowej.

Autorzy liczą na to, iż przedstawione przez nich koncepcje i metody zostaną z powodzeniem wykorzystane w praktyce gospodarczej bądź staną się przyczynkiem do dalszych dyskusji i poszukiwań jeszcze bardziej skutecznych instrumentów rachunku kosztów, rachunkowości zarządczej i controllingu.

Edward Nowak, Magdalena Chmielowiec-Lewczuk

Rafał Jagoda, Magdalena Kryska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mails: rafal.jagoda@gmail.com; magdalena.kryska@gmail.com

KOSZT KREDYTÓW HIPOTECZNYCH WE FRANKU SZWAJCARSKIM A RYZYKO UTRATY WYPŁACALNOŚCI GOSPODARSTW DOMOWYCH

COST OF MORTGAGES IN SWISS FRANCS VS. A RISK OF INSOLVENCY OF HOUSEHOLDS

DOI: 10.15611/pn.2016.424.09

Streszczenie: Rosnący w naszym społeczeństwie konsumpcjonizm powoduje wzrost zapotrzebowania na kredyty i pożyczki. Zawirowania na rynku kredytów hipotecznych udzielonych we frankach i rosnące ich koszty są dowodem, iż niezbędne staje się umiejętne zarządzanie ryzykiem nie tylko przez przedsiębiorstwa, ale także przez gospodarstwa domowe. W pierwszej części artykułu przedstawiono istotę ryzyka finansowego dla gospodarstw domowych. Następnie wyjaśniono, dlaczego frank szwajcarski był uważany za gwarant stabilności na rynku walutowym. Trzecia część zawiera syntetyczną analizę rynku kredytów, w szczególności hipotecznych, w Polsce. Na końcu przedstawiono propozycje niwelowania ryzyka niewypłacalności gospodarstw domowych związanego z wahaniami kursu franka.

Słowa kluczowe: kredyty, kursy walutowe, frank szwajcarski, ryzyko walutowe.

Summary: The growing consumerism in our society increases the demand for loans and advances. Market turbulence of mortgage loans granted in Swiss francs and their growing costs are proof that skillful risk management not only by companies but also by households becomes necessary. The first part of the article presents the essence of the financial risks for households. Then it explains why Swiss franc was considered a guarantor of stability in the currency market. The third part contains a synthetic analysis of the credit market, in particular mortgages in Poland. At the end proposals for eliminating the risk of insolvency of households related to the fluctuations of the Swiss franc are depicted.

Keywords: loans, foreign exchange rates, Swiss franc, currency risk.

1. Wstęp

Stabilny i bezpieczny do niedawna kredyt we frankach szwajcarskich po wahaniami kursowych oraz poprzez uwolnienie kursu waluty i związane z nim oddziaływania stał się problemem gospodarczym i społecznym nie tylko w Polsce, ale w całej

wspólnocie europejskiej. Wywołało to ożywioną reakcję na rynkach wśród ekspertów oraz konsumentów, szczególnie tych, którzy spłacają kredyty zaciągnięte w szwajcarskiej walucie. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na rosnące koszty kredytów we frankach oraz na problem oceny ryzyka wahań kursu walutowego ponoszonego przez dłużników hipotecznych. Postawiony w pracy problem badawczy rozpatrywany jest na tle uregulowań gospodarczych, prawnych, finansowych i społecznych. Autorzy postawili hipotezę badawczą, iż w drugiej dekadzie XXI w., a w szczególności po uwolnieniu kursu franka szwajcarskiego nastąpił wzrost znaczenia problemu zadłużania się gospodarstw domowych. Do wykorzystanych metod badawczych należy krytyczny przegląd literatury oraz analiza źródeł wtórnych bazująca na danych jakościowych i ilościowych. Artykuł ma charakter metodologiczny, poparty jest przeglądem literatury oraz analizą danych wtórnych z raportów. Obejmuje tematykę zarządzania ryzykiem walutowym w procesie gospodarowania finansami osobistymi przez gospodarstwa domowe.

2. Istota ryzyka w procesie gospodarowania finansami osobistymi

W dobie ciągłych fluktuacji na rynkach finansowych zarządzanie ryzykiem nabiera szczególnego znaczenia. Wśród różnych typów ryzyka jednym z najczęściej występujących we współczesnym świecie jest ryzyko wahań kursu walutowego. Ryzyko to występuje podczas dokonywania transakcji z kontrahentami zagranicznymi, jest też związane z procesem gospodarowania finansami osobistymi. W literaturze pojęcie finansów osobistych jest najczęściej utożsamiane z pojęciem finansów gospodarstw domowych. Finanse osobiste możemy rozpatrywać w ujęciu szerszym, jako subdyscyplinę nauk ekonomicznych związaną z gospodarowaniem środkami finansowymi przez członków gospodarstw domowych, oraz w ujęciu *sensu stricto*, jako subdyscyplinę nauki o finansach zajmującą się pozyskiwaniem środków finansowych, ich gromadzeniem, jak też wydatkowaniem przez osoby fizyczne [Świecka 2014]. Gospodarowanie finansami osobistymi to proces ciągłego gospodarowania pieniędzmi, składający się z czynności związanych z przygotowaniem i realizacją operacji pieniężnych [Kapoor i in. 2007]. Dobre zarządzanie budżetem gospodarstwa domowego ma na celu doskonalenie decyzji poprzez właściwe ustalenie struktury dochodów i wydatków. Proces ten ma prowadzić do poprawy skuteczności angażowanych środków finansowych gospodarstwa, zapobiegać nadmiernemu zadłużaniu czy niewypłacalności.

Działalność podmiotów gospodarczych na rynku związana jest z niepewnością, obarczona ryzykiem. Ryzyko można rozpatrywać dwojako [Jajuga, Ronka-Chmielewicz 2009]:

- negatywne ujęcie ryzyka (rozumiane jako szkoda bądź strata, co oznacza, iż efekt działalności może być gorszy niż oczekiwany),
- neutralne ujęcie ryzyka (rozumiane jako możliwość tego, że oczekiwany efekt działalności może być inny niż uzyskany, może być gorszy bądź lepszy).

Sposób zachowania gospodarstw domowych jest różny dla każdego podejścia do ryzyka. Przy założeniu wysokiego prawdopodobieństwa niepowodzenia mamy do czynienia z ryzykiem negatywnym. Do głównych zadań gospodarstw należy redukcja sytuacji niepożądanych i minimalizowanie ich skutków, gdy jednak takie sytuacje będą miały miejsce. Jeśli założymy, że wynik działania może być lepszy bądź gorszy od oczekiwanego, może powstać zagrożenie i szansa – neutralne ujęcie ryzyka, gospodarstwa starają się podjąć ryzyko. Próbują zmniejszać skutki negatywne swoich działań (minimalizacja straty), jednocześnie dążą do zwiększania pozytywnych efektów (uzyskanie nagrody).

Do najważniejszych rodzajów ryzyka, które mogą narazić gospodarstwa domowe na straty finansowe, można zaliczyć [Bywalec 2009]:

- ryzyko wynikające ze zdarzeń losowych (choroba, inwalidztwo przyczyniają się do powstania kosztów leczenia, utraty dochodów),
- ryzyko bezrobocia (utrata pracy – zmniejszenie dochodów),
- ryzyko pogorszenia jakości życia (pożar, kradzież – spadek konsumpcji),
- ryzyko odpowiedzialności (pojawienie się roszczeń z tytułu niedopełnienia obowiązków, spowodowania wypadku, niedotrzymania warunków umowy, nadmierne zadłużenie itp.),
- ryzyko związane z posiadaniem aktywów finansowych (akcji, walut, jednostek funduszy inwestycyjnych).

Zarządzanie ryzykiem w gospodarstwie domowym może się odbywać poprzez następujące strategie [Billingsley i in. 2014]:

- unikanie ryzyka (*risk avoidance*) – unikanie działań mogących kreować ryzyko (np. osoby, które boją się, że stracą mieszkanie, jeśli sytuacja finansowa nie pozwoli im spłacać kredytu – nie kupują mieszkania na kredyt);
- zapobieganie i kontrola strat (*loss prevention and control*) – zapobieganie stratom to działania mające na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa wystąpienia strat (np. terminowe spłacanie rat kredytu mieszkaniowego, odsetki nie zostaną naliczone), natomiast kontrola strat to działania mające na celu zmniejszenie nasilenia strat, które się przydarzą (np. możliwość przewalutowania walutowego kredytu hipotecznego, gdy kurs waluty w której został zawarty ulegnie dużym zmianom);
- podejmowanie ryzyka (*risk assumption*) – świadome podejmowanie działań obarczonych ryzykiem i znoszenie strat, jakie z niego wynikają (np. zawarcie kredytu w walucie obcej);
- ubezpieczenia (*insurance*) – wybór odpowiednich produktów ubezpieczeniowych, które mają chronić zarówno członków gospodarstw domowych, jak i zgromadzony przez nich majątek zgodnie z umową ubezpieczeniową.

Sposób zarządzania ryzykiem jest uzależniony od podejścia do ryzyka, jaki preferują członkowie gospodarstw domowych. Można wyróżnić następujące podejścia [Tyszka 2004]:

- skłonność do ryzyka (osoby skłonne do ryzyka będą rezygnować z ubezpieczenia się, gdyż akceptują wysoki poziom ryzyka),
- obojętność wobec ryzyka (osoby te będą ubezpieczać się tylko w sytuacjach tego wymagających),
- awersja do ryzyka (osoby są bardzo skłonne do ubezpieczenia się, gdyż nie potrafią zaakceptować określonych poziomów ryzyka).

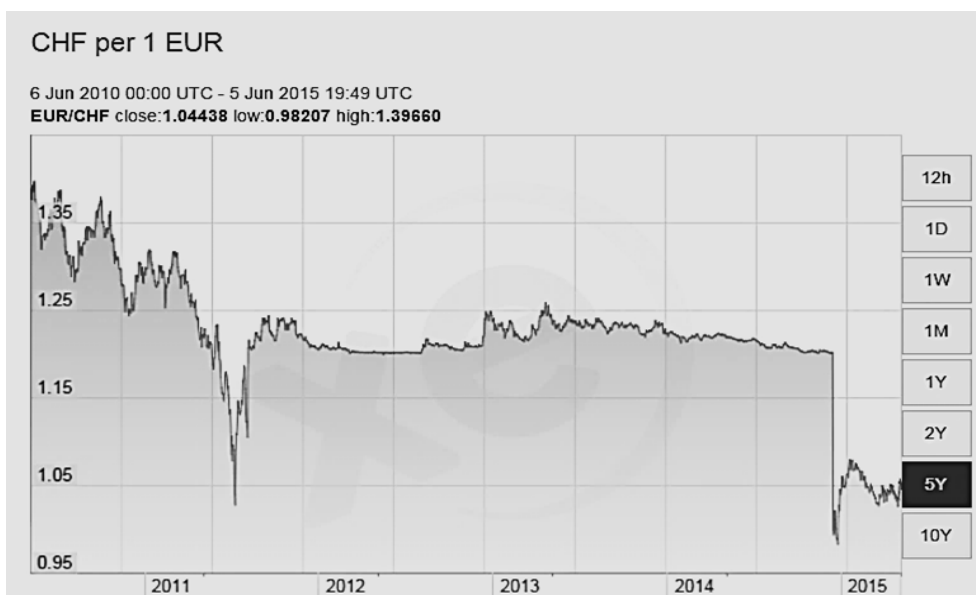
Różne postawy wobec ryzyka są determinantą skłaniającą gospodarstwa domowe do zarządzania ryzykiem. Zarządzanie ryzykiem stanowi dynamiczny, wieloaspektowy proces, w którym występują różnorakie sprężenia zwrotne pomiędzy rodzajem i skalą ryzyka a jego determinantami. Zarządzanie ryzykiem jest procesem równoważenia kosztów i korzyści związanych z redukcją ryzyka, jak też podejmowaniem decyzji co do dalszych działań [Bodie, Merton 2003]. Gospodarstwa domowe zaciągające kredyt hipoteczny w obcej walucie są narażone na ryzyko walutowe, z którym nieodłącznie powiązane jest pojęcie kursu walutowego. Kurs walutowy to cena jednostki danej waluty wyrażona w innej walucie [Rubaszek, Serwa 2009]. Pojęcie kursu walutowego nierozzerwalnie wiąże się z przeprowadzaniem transakcji w walutach obcych w stosunku do waluty funkcjonującej w danym państwie. Zarządzanie ryzykiem powinno być ukierunkowane na działania, które nie dopuszczą do powstania ryzyka bądź będą neutralizowały ewentualne negatywne skutki.

3. Frank szwajcarski jako gwarant stabilności na rynku walutowym

Od początku międzynarodowego kryzysu finansowego frank szwajcarski borykał się z olbrzymią presją wzrostu. Szwajcaria przez międzynarodowy rynek finansowy była postrzegana jako „bezpieczna przystań”, co prowadziło do silnego popytu na narodową walutę. Determinowało to ciągły wzrost franka. Silna aprecjacja waluty miała negatywne skutki dla szwajcarskiego eksportu i turystyki. Można to zobrazować na podstawie poniższego przykładu.

Na początku 2011 r. kurs wymiany CHF/EUR wyniósł ok. 1,25 CHF/EUR. Relacje CHF/EUR w okresie 5 ostatnich lat przedstawia rysunek 1. Przy zachowaniu tego kursu za wynajem sprzętu narciarskiego turysta płacił 125 CHF, czyli za usługę w styczniu 2011 r. wydał 100 euro. Sześć miesięcy później kurs wymiany kształtował się na poziomie 1,00 CHF/EUR, co oznaczało, że za tę samą usługę najmu sprzętu narciarskiego zagraniczny turysta płacił 125 euro, co odpowiada wzrostowi ceny o 25%. Szwajcarski Bank Narodowy nie zamierzał biernie przyglądać się pogarszającej się konkurencyjności spowodowanej umacnianiem się waluty narodowej i 6 września 2011 wprowadził nowy sztywny kurs wymiany, ustanawiając dolną granicę (*lower floor*) na poziomie 1,20 CHF/EUR [<http://www.snb.ch>]. Oznaczało to, że bank centralny Szwajcarii nie będzie pozwalał, by kurs wymiany CHF/EUR spadał poniżej wskazanego pułapu. Działanie to miało powstrzymać ciągłą presję wzrostu franka poprzez interwencję banku centralnego na rynku dewiz, gdy wystąpi nadwyżka popytu na walutę krajową. Doprowadziło to do tego, iż bank centralny

nadpodaż zagranicznych walut niwelował poprzez skup wyemitowanych banknotów. Na rysunku 1. możemy zauważyć, iż proces ten zaowocował utrzymaniem kursu franka w stosunku do euro w przedziale 1,20–1,25 w ciągu 3,5 lat. W tym czasie narodowy bank Szwajcarii musiał znacznie interweniować na rynku dewiz i skupował zagraniczne aktywa. Na koniec 2014 r. suma rezerw dewizowych wyniosła ok. 80% PKB [<http://www.welt.de>].

Rys. 1. Kurs CHF/EUR w latach 2010-2015

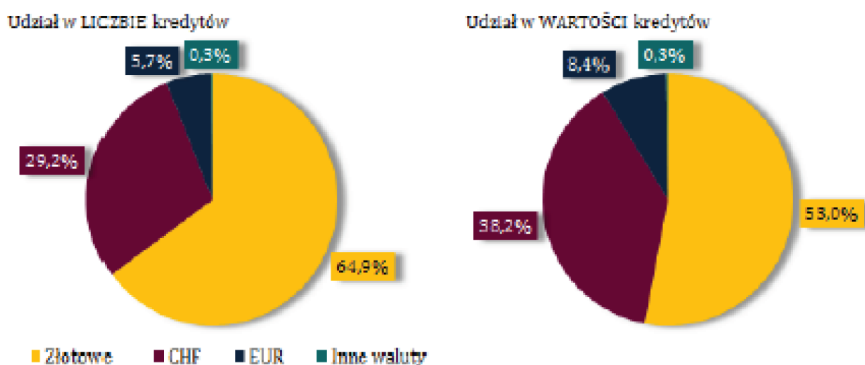
Źródło: [<http://www.xe.com>].

14 stycznia 2015 zapadła wstępna decyzja Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości odnośnie do podstawy prawnej co do zakupu przez Europejski Bank Centralny w ramach programu OMT pożyczek zaciąganych przez państwa. Ta decyzja była podłożem do dalszego radykalnego łagodzenia polityki pieniężnej w strefie euro, co z kolei doprowadziło na nowo do silnej presji wzrostu franka szwajcarskiego. W Szwajcarii ponownie wystąpiły zakłócenia równowagi w systemie kursu wymiany. 15 stycznia 2015 stało się jasne, że mimo różnych politycznych i pieniężnych dostosowań Szwajcaria nie jest w stanie trzymać dolnej granicy kursu franka w obszarze 1,20 CHF/EUR [<http://www.snb.ch>]. W szybkim czasie nastąpiła aprecjacja wartości franka szwajcarskiego, wartość kursu wymiany SCHF/EUR spadła do poziomu 0,98. Decyzja o uwolnieniu kursu franka niestety negatywnie odbiła się na wszystkich kredytobiorcach, którzy zacięgnęli kredyt w tej walucie, w tym na kredytobiorcach w Polsce.

4. Rynek kredytów hipotecznych w Polsce

Początek XXI w. to czas dynamicznego rozwoju w Polsce rynku nieruchomości. Wpływ na to miały w dużej mierze łagodna polityka kredytowa banków, jak też wystąpienie korzystnych warunków makroekonomicznych. Wysokie tempo wzrostu PKB, wzrastające wynagrodzenia oraz dobra koniunktura gospodarcza były czynnikami skłaniającymi do podjęcia decyzji o zakupie mieszkań, na które popyt pozostawał niezaspokojony. Banki, poprzez łagodzenie zasad udzielania kredytów hipotecznych, ułatwiały kolejnym kredytobiorcom podjęcie decyzji o zakupie mieszkania czy domu. Wzrost konkurencyjności na rynku międzybankowym doprowadził do akceptowania przez kredytodawców coraz większego ryzyka kredytowego, a zastrzegająca się walka o kolejnego klienta doprowadziła do sztucznego podnoszenia zdolności kredytowej poprzez udzielanie kredytów w niskooprocentowanych walutach obcych, akceptowanie wskaźnika LTV na poziomie 100% i wyższym oraz wydłużanie okresu kredytowania. W ciągu kilku lat polityka ta doprowadziła do znacznego wzrostu cen, osoby decydujące się na zakup mieszkania były zmuszone do zaciągania kredytów o wysokich wartościach, bez realnego długoterminowego zabezpieczenia swojej sytuacji finansowej. Jednym ze sposobów niwelowania wysokich kosztów kredytów złotówkowych było finansowanie w walutach obcych, w szczególności we franku szwajcarskim, co w latach 2007 -2008 wydawało się korzystniejszym rozwiązaniem. W praktyce już na przełomie lat 2008/2009 okazało się, iż kredyty zaciągane we franku mogą pogrążyć kredytobiorców. Warto więc przedstawić, jak kształtuje się struktura kredytów w Polsce. Na koniec 2014 r.

	OGÓŁEM	Złotowe	Walutowe	CHF	EUR	Inne waluty
Liczba kredytów (sztuki)	1 862 241	1 207 800	654 441	542 917	106 077	5 447
Wartość kredytów (mln zł)	346 769	183 855	162 914	132 617	29 285	1 012
Średnia wartość kredytu (tys. zł)	186,2	152,2	248,9	244,3	276,1	185,8

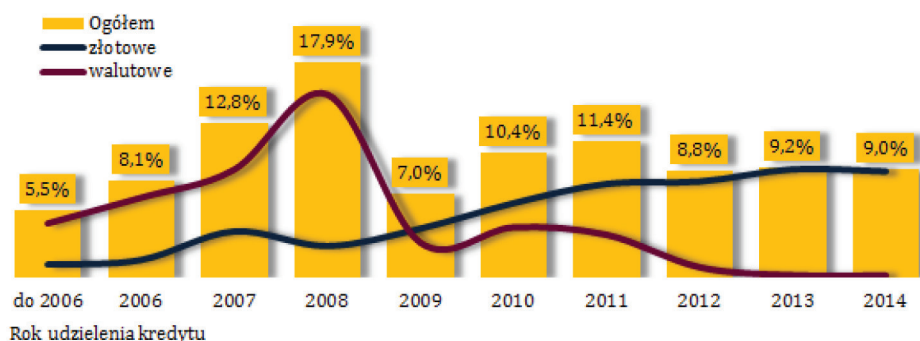

Rys. 2. Struktura portfela kredytowego według waluty kredytu

Źródło: [Raport o sytuacji banków... 2015].

w portfelach banków znajdowało się 1,9 mln kredytów mieszkaniowych udzielonych gospodarstwom domowym. Szczegółowa struktura portfela kredytowego według waluty kredytu została przedstawiona na rysunku 2.

Większość kredytów została udzielona w złotych, ale w ujęciu wartościowym udział kredytów złotych i walutowych był zbliżony. Wysoki udział kredytów walutowych wynikał z silnego rozwoju w latach 2007-2008 kredytów udzielonych, denominowanych lub indeksowanych wobec franka szwajcarskiego oraz późniejszego osłabienia złotego względem tej waluty. Rysunek 3. przedstawia strukturę portfela kredytowego ze względu na rok udzielenia kredytu.

Rys. 3. Struktura portfela kredytowego ze względu na rok udzielenia (udział w wartości portfela)

Źródło: [Raport o sytuacji banków... 2015].

Analizując przedstawiony wykres, można zauważyć wysoki poziom kredytów udzielonych w czasie hossy w 2008 r.: 228 740 kredytów (o wartości 62 093 mln zł), w tym aż 162 348 to kredyty walutowe (52 995 mln zł). Od 2009 r. nastąpił spadek wielkości przyznanych kredytów walutowych na korzyść kredytów w złotych. W portfelu kredytów mieszkaniowych największy udział według wartości bilansowej kredytów złotych i walutowych miały długi w przedziale 100-200 tys. zł (23,1%) oraz długi w przedziale 200-300 tys. zł (21,9%). Biorąc pod uwagę tylko kredyty walutowe, prym wiodą kredyty powyżej 500 tys. zł. Pod względem okresu zapadalności dominuje co do zasady bardzo długi okres kredytowania, przekraczający zwykle 25 dni. W przypadku kredytów walutowych przeważały długi o spłacie 20-25 lat, dla których łączna wartość ekspozycji wynosiła 63,982 mld zł, na drugim miejscu uplasowały się kredyty o okresie spłaty 25-30 lat, z tytułu których zadłużenie wynosiło 35,005 mld zł [Raport o sytuacji banków... 2015].

Na koniec 2014 r. banki raportowały 236,4 tys. kredytów mieszkaniowych (12,8% ogólnej liczby kredytów) o wartości 84,1 mld zł (24,3% ogólnej wartości kredytów), których bieżąca wartość LTV była wyższa od 100%. Mamy tutaj do czynienia z sytuacją, w której bieżąca wartość zobowiązań przekraczała wartość nieruchomości stanowiących podstawowe zabezpieczenie kredytu. Ponadto banki miały

383,4 tys. kredytów (20,7% ogólnej liczby) o wartości 94,5 mld zł (27,3% ogólnej wartości) o LTV > 80% do 100%. Oznacza to, że 33,4% udzielonych kredytów stanowiących 51,5% ich łącznej wartości charakteryzowała się wysokim LTV. W stosunku do badania stanu według stanu na koniec 2013r. odnotowano wzrost liczby i wartości kredytów o wysokich LTV, przy czym dotyczyło to zarówno kredytów walutowych, jak i złotych. Wysoki udział kredytów o wysokich LTV można tłumaczyć nadmiernym ryzykiem podjętym przez część klientów oraz nadmiernie liberalną polityką kredytową niektórych banków. Dodatkowo obserwowany w latach 2009-2012 spadek cen na rynku nieruchomości oraz będące efektem globalnego kryzysu silne osłabienie PLN względem CHF wpłynęły na wzrost LTV kredytów udzielonych w szczycie hossy na rynku nieruchomości. Wysokie LTV części portfela kredytowego wzbudza obawy o sytuację gospodarstw domowych, które nie podołałyby spłacie tych kredytów (m.in. brak możliwości spłaty całości zobowiązań wobec banku w drodze sprzedaży nieruchomości), mogą negatywnie oddziaływać na sytuację banków posiadających znaczący portfel kredytów o takiej charakterystyce [*Raport o sytuacji banków...* 2015]. Obawy przedstawione w raporcie są jeszcze bardziej zasadne po uwolnieniu przez Szwajcarski Bank Narodowy kursu franka w styczniu 2015r. Problem ten stał się często poruszanym tematem kredytobiorców, polityków i naukowców w całej Unii Europejskiej.

5. Zakończenie

Ryzyko walutowe jest ryzykiem systemowym, co wyklucza jego całkowitą eliminację. Jednak można nim zarządzać i ograniczać skutki jego negatywnego wpływu. W niepewnych warunkach rynkowych nie tylko przedsiębiorcy, również gospodarstwa domowe powinny umiejętnie nim zarządzać. Przedstawione w artykule gwałtowne zmiany kursu franka szwajcarskiego doprowadziły do dramatycznej sytuacji kredytobiorców, a także banków, gdyż wartość kredytów niejednokrotnie przewyższa wartość nieruchomości. Jest to przykład nieumiejętnego zarządzania ryzykiem walutowym w procesie gospodarowania finansami osobistymi przez polskie gospodarstwa domowe. Wiele osób nie zabezpieczyło się w żaden sposób na wypadek wzrostu kursu walut. W celu eliminacji ryzyka finansowego, które towarzyszy zadłużaniu, gospodarstwa domowe mogą podjąć odpowiednie działania. Przede wszystkim należy unikać kredytów obarczonych zbyt dużym ryzykiem. Istotne znaczenie mają działania prewencyjne, wyprzedzające sytuacje będące zagrożeniem i mogące powodować straty. Do takich działań można zaliczyć oszczędzanie zapobiegawcze, które pomoże chociażby w sytuacji nagłego skoku wartości franka; działaniem takim może być również ubezpieczenie zaciągniętego kredytu.

Działalność ekonomiczna gospodarstw domowych obciążona jest ryzykiem. Asymetria informacji wynika z różnorodności instrumentów oraz mnogości instytucji umożliwiających zadłużenie. Przy zaciąganiu kredytów walutowych ryzykiem obciążone są gospodarstwa domowe, dlatego bardzo ważne powinno stać się inwe-

stowanie w kapitał ludzki, polegające na kształceniu z zakresu zarządzania finansami osobistymi. Wiedza z zakresu ekonomii i finansów może znacząco wpłynąć na racjonalność decyzji podejmowanych przez gospodarstwa, a tym samym na finanse gospodarstw domowych, które są ważnym ogniwem kształtowania polityki społeczno-gospodarczej państwa.

Reasumując, należy zastanowić się nad zaistniałą sytuacją i nad możliwością jej rozwiązania. Proponowany przez kancelarię prezydencką projekt przewalutowania kredytów frankowych z pewnością pomoże kredytobiorcom, ale rodzi się kolejne pytanie. Jak wpłynie to na polski sektor bankowy? Otwarta, po wprowadzeniu projektu, pozostaje kwestia sytuacji banków, ich bazy kapitałowej, a także zdolności do udzielania pożyczek i absorpcji szoków w przyszłości.

Literatura

- Billingsley R., Gitman L., Joehnk M., 2014, *Personal financial planning*, Cengage learning, Mason.
- Bodie Z., Merton R., 2003, *Finanse*, PWN, Warszawa.
- Bywalec C., 2009, *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, PWN, Warszawa.
<http://www.xe.com/currencycharts/?from=EUR&to=CHF&view=5Y> (5.06.2015).
- http://www.snb.ch/en/mmr/reference/pre_20110906/source/pre_20110906.en.pdf (5.06.2015).
- <http://www.welt.de/finanzen/geldanlage/article137166773/Losloesung-der-daenischen-Krone-waere-Schlag-fuer-Euro.html> (5.06.2015).
- http://www.snb.ch/de/mmr/reference/pre_20150115/source/pre_20150115.de.pdf (5.06.2015).
- Jajuga K., Ronka-Chmielowiec W., 2009, *Problemy ryzyka instytucji finansowych*, [w:] Jajuga K. (red.), *Wyzwania współczesnych finansów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Kapoor J.R., Dlabay L.R., Hughes R.JJ., 2007, *Personal finance 8th*, McGraw-Hill, New York.
- Raport o sytuacji banków w 2014 r.*, 2015, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa.
- Rubaszek M., Serwa D., 2009, *Analiza kursu walutowego*, C.H. Beck, Warszawa.
- Świecka B., 2014, *Finanse osobiste jako subdyscyplina finansów*, [w:] Świecka B. (red.), *Współczesne problemy finansów osobistych*, CeDeWu, Warszawa.
- Tyszka T., 2004, *Psychologia ekonomiczna*, GOW, Gdańsk.